

Sociálne siete ako priestor pre tvorbu a fungovanie svojpomocných skupín pre rodičov detí s autizmom počas pandémie COVID 19

Social Networks as a Space for the Creation and Functioning of Self-help Groups for Parents of Children with Autism

Erika Ochabová¹, Fakulta sociálnych vied UCM v Trnave, Trnava

Abstrakt

V príspevku sa budeme zaoberať významom sociálnych sietí, ktoré ponúkajú svojim užívateľom možnosť stať sa členom skupiny, ktorá ich združuje na základe spoločného záujmu. Čitateľom chceme ozrejmiť sociálne skupiny, ktorých hlavným predmetom fungovania je vzájomná pomoc rodinám detí s autizmom. V príspevku chceme poukázať na význam a dôležitosť existencie online skupín, kde si členovia odovzdávajú dôležité rady, skúsenosti či poznatky. Rodičia detí s autizmom sa navzájom podporujú a pomáhajú si. Sociálne skupiny zamerané na pomoc rodinám detí so špecifickými potrebami si našli svoje uplatnenie aj počas pandémie, kedy bol osobný kontakt ľudí medzi sebou zamedzený. Výskum bude realizovaný pomocou kvalitatívnej metódy zberu dát. Pološtrukturovaný rozhovor budeme viesť s rodičmi detí s autizmom, ktorí sú aktívnymi členmi online skupiny zameranej na autizmus. Cieľom nášho príspevku je zistiť, ako komunita rodín detí s je nápomocná online skupina a ako sa jej členovia navzájom podporujú.

Klíčovú slova

sociálne siete, online skupina, autizmus, podpora, svojpomoc

Abstract

In this paper, we will deal with the importance of social networks, which offer their users the opportunity to become a member of a group that unites them on the basis of common interest. We want to make social groups clear to readers, whose main subject of operation is mutual assistance to families of children with autism. In this article, we want to point out the importance of online groups, where members share important advice, experience or knowledge. Parents of children with autism support and help each other. Social groups focused on helping families of children with special needs also found their application during the pandemic, when people's personal contact with each other was prevented. The research will be carried out using a qualitative method of data collection. We will have a semi-structured interview with parents of children with autism, who are active members of an online group focused on autism. The aim of our paper is to find out how the community of children, s families is with the help of the online group and how its members support each other.

Keywords

social networks, online group, autism, support, self - help

Úvod

Opatrenia štátu v súvislosti s pandémiou COVID-19 špecifickým spôsobom vstúpili do života rodín s autistickým dieťaťom. Tieto deti veľmi citlivo reagujú na akékoľvek zmeny a majú zhoršený adaptačný mechanizmus smerom k narušeniu ich stereotypov.

V našom výskume sa budeme zaoberať tým, ako prežívajú rodičia detí s autizmom súčasnú pandemic-kú situáciu. Ako rodiny fungujú počas sociálnej izolácie, kedy sú zavreté školy pre deti s autizmom či denné

¹ Kontaktná osoba: ochabovae1@ucm.sk

centrá. Chceme zistiť aké možnosti združovania sa majú rodičia detí s autizmom počas pandémie. Cieľom je zistiť, ako pandémia COVID-19 zasiahla život v rodinách s dieťaťom, ktoré má diagnostikovanú poruchu autistického spektra.

Súčasný stav poznání

Pandémia COVID 19 a Autizmus

Začiatkom roka 2020 sa vo svete, konkrétne v meste WU-Chan v Číne objavil nový, nepoznaný vírus, COVID-19, nazývaný aj koronavírus. Na Slovensku sa o prvom človeku nakazeného koronavírusom dozvedáme v marci v roku 2020. Vírus sa začal po celom svete šíriť nekontrolovateľnou rýchlosťou, čo spôsobilo, že všetky krajiny sa začali s prijímaním nových. Hlavnou úlohou opatrení bolo zamedziť šíreniu vírusu. Jedným z týchto opatrení bolo obmedzenie vychádzania a sociálnych kontaktov ľudí. Postupne sa začali zatvárať základné, stredné i vysoké školy. Z dôvodu zamedzenia šírenia sa vírusu boli nútené svoju činnosť pozastaviť aj niektoré sociálne zariadenia (MIVN, 2021).

V našom príspevku sa zameriavame na cieľovú skupinu rodín so školopovinnými deťmi, ktoré majú diagnostikovanú poruchou autistického spektra ako odberateľov sociálnej pomoci. Skúmať budeme zmeny správania sa detí s autizmom, ktoré spozorovali ich rodičia počas uplynulých 12 mesiacov sociálneho odlúčenia. Pre osoby trpiace autizmom je známe, že títo ľudia sa využívajú v rituáloch, ktoré predstavujú presný plán dňa, podľa ktorého sa autistický človek pravidelne riadi. Človek trpiaci autizmom zvyčajne nedodržiava stály očný kontakt, je nesústredený (Národný portál zdravia, 2021).

Online skupina na internetovej platforme Facebooku s názvom AUTIZMUS bola založená v dňa 12. marca 2018, doposiaľ má 1628 členov (Autizmus, 2021).

Online skupina na Facebooku s názvom PRIATELIA AUTISTOV bola založená dňa 25.12. 2010. V skupine sa nachádza 3428 členov, denne v skupine pribudne 5-10 príspevkov, v ktorých si rodičia detí radia, vymieňajú informácie či poskytujú cenné rady. Počas pandémie skupina zaznamenala vyšší prírast nových členov ako obvykle. Členovia si medzi sebou zdieľajú edukatívne videá pre svoje deti, odkazy na webináre či návody na hry, ktoré majú náučný ale i zábavný charakter počas pandémie, kedy dieťaťu nie je umožnená návšteva školy či denného centra (Priatelia autistov, 2021).

Online svojpomocné skupiny na sociálnych sieťach

Sociálne siete (často preložené v angličtine ako „stránky sociálnych sietí“, „sociálne siete“ alebo všeobecne „sociálne médiá“) sú podmnožinou takzvaných sociálnych médií a v súčasnosti sú najobľúbenejšou internetovou službou. Sociálne médiá patria do podskupiny médií a sú formou médií. Sú to platformy, ktoré umožňujú interaktívnu webovú stránku zapájaním používateľov, komentovaním a vytváraním obsahu ako prostriedku komunikácie s ostatnými používateľmi a verejnosťou (Losekoot a Vyhnánková 2019).

Skutočnosť, že sociálne siete sú založené na vzťahoch medzi používateľom a používateľom, robí sociálne siete úplne novým médiom. Tieto vzťahy možno označovať ako „priateľstvá“ (napr. na Facebooku) alebo „následné opatrenia“ (napr. na Twitteri alebo Instagrame), hoci v niektorých prípadoch je to v podstate to isté - to znamená, že používatelia chcú medzi sebou komunikovať a zdieľať informácie (Bednář 2011).

Svojpomocné skupiny sú podľa stretnutia ľudí, ktorí majú určitým spôsobom niečo spoločné a môžu si navzájom poskytovať emocionálnu podporu. Užívateľia mali v minulosti podobné skúsenosti alebo ich momentálne prežívajú. Najčastejšie sa ľudia združujú ohľadom pomoci pri strate blízkeho človeka, choroby, chronického zdravotie alebo potrebujú pomôcť pri závislosti. Taktiež môže ísť o zdieľanie marginalizovanej identity, ako je sexualita, rodová identita alebo rasa, ktorá ovplyvňuje výzvy, ktorým čelia pri pohybe svetom. Toto je však len niekoľko príkladov, na sociálnej sieti Facebook existuje veľa svojpomocných skupín (Statista, 2020).

Na podporných skupinách je dôležité, že sa môžu líšiť veľmi v praxi. Na rozdiel od skupinovej terapie, ktorú vedie licencovaný psychológ a ponúka cieleňú podporu, existujú podporné skupiny v mnohých tvaroch a veľkostiach. Niektoré podporné skupiny majú formu online komunít a nemajú žiadne stretnutia. Podporné skupiny na online sociálnych sieťach môžu byť veľmi užitočné, ale nenahrádzajú profesionálnu starostlivosť o duševné zdravie.

Prostredníctvom strediska technickej podpory nájdete rôzne podporné skupiny. Kurátori sú svojpomocné skupiny od iných organizácií, ako je napríklad National Alliance On Mental Illness (NAMI), a ďalej:

MIND. Skupiny môžete vyhľadávať podľa tém, ako sú depresia, závislosť, LGBTQ + a dokonca aj COVID-19. Sociálne skupiny na internetovej platforme Facebook, sú pre svojich užívateľov zadarmo, avšak každá skupina sa riadi pravidlami, ktoré musia jej členovia dodržiavať. Pri porušovaní pravidiel môže byť člen vyňatý zo skupiny (CNN Business 2019).

Na internetovej platforme Facebook sme vyhľadali príspevky o autizme, ktoré nás priviedli až k dvom existujúcim Facebookovým skupinám s názvom **AUTIZMUS** a **PRIATELIA AUTISTOV**. Tieto skupiny sú zameraná na online pomoc, podporu či poskytovanie informácií o autizme. Jej členovia sú rodičia detí s autizmom, psychológovia, samotní ľudia trpiaci poruchou autistického spektra. Súčasťou skupín na sociálnej sieti sú aj bežní ľudia, ktorí prejavujú osobný záujem dozvedieť sa nové informácie priamo od ľudí, ktorí sa s autizmom stretávajú denno-denne. Členovia si odovzdávajú vlastné postrehy, cenné rady, ktoré nadobudli počas života v spoločnosti s autistickým členom rodiny či priateľom (AUTIZMUS, 2021).

V súčasnom online svete, ktorý prevláda nad spoločenským životom, prinútil rodičov detí s autizmom k domácejmu vzdelávaniu. Rodičia si medzi sebou zdieľajú edukatívne videá či online hry, ktoré majú nie len náučný charakter ale aj deti zabavia v domácom prostredí počas sociálnej izolácie (Priatelìa autistov, 2021).

Autizmus

Autizmus je v súčasnosti považovaný za neuro-vývojové postihnutie mozgových funkcií s veľmi významnou dedičnou zložkou. Výsledkom je, že človek atypicky vníma, spracováva, vyhodnocuje a reaguje na informácie pochádzajúce z okolia, ako aj na svoje vlastné skúsenosti (napr. to, čo vidí, počuje, cíti, cíti), nie je schopný primerane komunikovať, nadviazať sociálne vzťahy alebo rozvíjať predstavivosť, predstavivosť a kreativitu. Je to jedna z najzávažnejších porúch duševného vývoja detí a jej prejavy znevýhodňujú osobu s autizmom počas celého svojho života.

Podľa súčasných kritérií je diagnóza autizmu a iných porúch autistického spektra založená na prítomnosti širokej škály špecifických prejavov správania a ich umiestnení v kontexte vývoja jednotlivca. Tieto prejavy môžu byť veľmi rôznorodé, môžu byť reprezentované v rôznych stupňoch a frekvenciách a majú tendenciu sa meniť počas celého vývoja. Niektoré môžu časom oslabiť alebo zmiznúť, zatiaľ čo iné sa prehĺbia. Vhodné zásahy alebo úpravy životného prostredia môžu zmierniť niektoré prejavy autizmu, zvýšiť šancu na adekvátnejšie zvládnutie špecifických situácií alebo celkovo úspešnejšie fungovanie jednotlivcov v každodennom živote. Poruchy autistického spektra majú často pridružené poruchy a choroby, ktorých prítomnosť môže sťažiť diagnostiku a následnú intervenciu (Beyer, Gammeltoft, 2006).

Metoda

V ďalšej časti nášho príspevku sa zameriame na pilotný výskum, ktorý sme realizovali pomocou kvalitatívneho zberu dát. Kvalitatívny prieskum je zameraný na skúmanie javov a následné analyzovanie vzťahov, príčin a súvislostí medzi nimi. Realizuje sa na malom počte zástupcov vybranej cieľovej skupiny. Jednou z výhod je získavanie informácií v pomerne krátkom čase. Je tiež vhodný pre skúmanie akejkoľvek témy. Popisuje príčiny správania sa ľudí, ich názory a postoje (Hendl, 2015).

Na základe štúdia odbornej literatúry sme na zber informácií do výskumu zvolili pološtrukturovaný rozhovor. Hovoríme o takom rozhovore, v ktorom má autor pripravenú schému otázok, ich poradie a znenie však nemusí striktné dodržiavať. Prvá časť otázok je vopred pripravená, druhá sa odvíja od priebehu rozhovoru a v závere je priestor na vlastné vyjadrenie respondentov. V rámci daného druhu rozhovoru je poskytnutý priestor pre subjektívne názory respondentov, možnosť klásť dodatočné otázky, pre presnejšie vysvetlenie alebo ponúknuť alternatívne odpovede (Žiaková, 2009).

Súčasná pandemická situácia nám návštevu sociálnych zariadení veľmi skomplikovala.

V online skupinách na Facebooku s názvom AUTIZMUS a PRIATELIA AUTISTU sme uverejnili informačný príspevok, v ktorom sme predstavili seba a cieľ nášho pripravovaného výskumu. V priebehu niekoľkých dní sa nám nás kontaktovali matky autistických detí, ktoré boli ochotné s nami na výskume spolupracovať. Zamedzenie osobného kontaktu sme samozrejme dodržali, rozhovor s našimi štyrmi respondentkami sme realizovali pomocou online komunikácie cez Facebook a telefonicky. Rozhovor pozostával z dvanástich otázok, ktoré sme si pripravili na základe stanoveného hlavného cieľa výskumu, ktorý je „Zistiť ako pandémia COVID - 19 ovplyvnila životy rodín s dieťaťom, ktoré má diagnostikovanú poruchu autistického spektra“. Hlavný cieľ sme následne premietli do čiastkových cieľov, prostredníctvom ktorých

sme chceli zistiť ako reagovali deti s autizmom na nútenú sociálnu izoláciu zmeny a ďalšie pandemické opatrenia, ako vnímali pandémiu samotní rodičia a jeden čiastkový cieľ smeroval tiež k zisteniu pripomienok a návrhov rodičov na riešenie situácie počas pandémie COVID -19.

Reakcie detí s autizmom na sociálnu izoláciu a ďalšie pandemické opatrenia

Špecifikom detí s poruchou autistického spektra je, že pri orientácii sa v sociálnom prostredí, im veľmi pomáhajú rituály a pravidelnosť. Tieto deti potrebujú mať štruktúrovaný nielen deň, ale aj týždeň, či rok (Schramm, 2011, Beyer, Gammeltoft, 2006). Akákoľvek zmena pôsobí na nich natoľko rušivo, čo môže mať za následok odmietnutie spolupráce (Cottini, Vivantiho, 2018). Pri formulovaní prvého čiastkového cieľa sme vychádzali práve z tohto poznania. Zaujímalo nás, ako rodičia reflektujú dopad najväčšej zmeny vyvolanej online vyučovaním a tou bolo rozbitie týždennej štruktúry, pričom ani rodičia týchto detí sa nemali možnosť pripraviť sa na túto zmenu, ako nám potvrdila naša informantka Lucia: „*Sociálna izolácia spôsobila, že sa denné centrum, ktoré navštevuje môj syn sa zavrelo. V našej rodine nastala zo dňa na deň zmena každodenného režimu celej rodiny*“. Podobne sa vyjadrila aj informantka Tereza, ktorá dodala „*Vysvetliť môjmu synovi, že musíme zostať doma a že od dnes neuvidí svojich kamarátov bolo takmer nemožné. Nastali zmeny správania ako je zvýšená agresivita či neochota mojej dcéry komunikovať so mnou*“. Zmeny, ktoré pandemické opatrenia priniesli do života sledovaných rodín sa však týkali širšieho spektra. V prvej vlne pandémie na jar 2020 sa vyžadovalo, aby aj deti s autizmom mali na verejnosti prekrytý nos a ústa. Hygienické pravidlá prirodzene nemohli zachytiť špecifické potreby všetkých sociálnych skupín. Reakcie detí s autizmom boli často razy pre verejnosť nepochopiteľné. „*Mojej dcére bolo veľmi ťažké vysvetliť, čo sa momentálne vo svete deje, bolo pre ňu nepochopiteľné, prečo musí mať počas nakupovania na tvári rúško. Ochranné pomôcky moja dcéra nerešpektovala a v obchode si ho neustále dávala dole, mala strach*.“ (Ludmila). Rodičia s dieťaťom s poruchou autistického spektra sa museli vyrovnávať aj s vlastnou nepripravenosťou na prevzatie úlohy domáceho učiteľa. „*V rodine nastal strach nie len zo strany nášho dieťaťa, ale aj zo strany nás - rodičov, ako budeme svoje dieťa vzdelávať či vychovávať ďalej*“ (Denisa). Dodala posledná matka

Výsledky

Napriek tomu, že rodičia čelia navonok rovnakému problému, každá rodina je osobitým systémom, ktorý sa od ostatných rodín líši nielen veľkosťou, či štruktúrou rodiny, ale aj individuálnymi potrebami členov rodiny (Levická a kol, 2004).

Sociálna práca ako profesia si za svoj globálny cieľ dala prispievať ku kvalite života čo najširšieho spektra členov spoločnosti. Situácia vyvolaná ochorením COVID-19 nás však postavila pred situáciu, s ktorou sme ani v globálnom prostredí nemali žiadnu skúsenosť. Rodiny s autistickým dieťaťom prirodzene očakávali pomoc nielen od pedagógov, ktorí vzdelávali ich deti, ale od všetkých ostatných odborníkov. Zmapovanie reflektovania pandémie rodičmi týchto detí preto pokladáme za významné v kontexte budúcej intervencie vyvolanej prípadnou treťou vlnou pandémie COVID-19, či inou obdobnou situáciou.

Sociálna izolácia zasiahla rodiny a jej jednotlivých členov v rôznych oblastiach, pričom každá z nich má potenciál vychýliť rodinný systém z homeostázy. Informantka Tereza svojím vyjadrením potvrdzuje silu dopadu pandémie na jej rodinu. „*Po zavedení protipandemických opatrení som zostala nezamestnaná, čo ovplyvnilo finančný príjem celej našej rodiny. Pomoc opatrovateľky už nebola potrebná, zostala som so svojím dieťaťom doma*“. Pani Denisa sa vyjadrila, že „*Zo dňa na deň sme boli nútení zostať s mojím synom doma. Musela som zvládať rolu matky, rolu vychovávateľky, rolu učiteľky a psychologicky môjho dieťaťa*“. V rodinách s ďalším dieťaťom, či deťmi pribudol ďalší problém a to potreba deliť čas medzi všetky deti. „*Mám ešte jedno dieťa, ktoré je školopovinné. Ustrážiť a obe deti bolo veľmi náročné. Môj autistický syn si vyžaduje väčšiu pozornosť a starostlivosť ako dieťa bez postihnutia, ktoré na svojho súrodencu žiarlilo*“ (Lucia). Zvýšená fyzická, ale najmä psychická únava sa stala súčasťou života našich respondentiek. „*Ja ako matka som začala pociťovať nie fyzickú ale i psychickú vyčerpanosť*“ (Ludmila).

Diskusie

Humanisticky orientovaní sociálni pracovníci a pracovníčky v svojej práci aplikujú Rogersovo presvedčenie, že klient si sebou okrem svojho problému prináša aj jeho riešenie. Viera v klientove schopnosti nájsť riešenia svojich problémov sa tu spája aj s presvedčením, že klient ich odhalením posilňuje nielen odhodlanie vyriešiť svoje problémy, ale zároveň posilňuje aj svoju autonómiu a sebadôveru (Rogers, 2000, Merry,

2004, Levická, 2017). Ak umožníme klientovi nachádzať vlastné riešenia, pozitívne to ovplyvní aj náš profesionálny vzťah.

Našou úlohou je potom len sprevádzať ich na ceste, ktorú si sami vybrali. Niektoré z odpovedí našich informantiek potvrdzujú tieto tvrdenia. Napr. „Založila by som online komunitu pre všetkých rodičov detí s autizmom. Existuje skupina na Facebooku, v ktorej si rodičia radia navzájom, avšak nie každý rodič autistického dieťaťa o tejto skupine vie.“ (Lucia). Alebo „Ako matka autistického dieťaťa by som privítala pomoc vo forme poradenstva či terapie ako zvládať súčasnú situáciu“. V oboch týchto prípadoch stačí, aby sociálne pracovníčky a pracovníci spolu s informantkami potom naplánovali ako tieto návrhy preniesť do reality. Trocha náročnejšie sú identifikované potreby a návrhy ďalších informantiek ako „Privítali by sme od štátu vyššiu finančnú pomoc pre rodičov detí s autizmom. Dávky by som použila na kúpu druhého počítača, nakoľko mám dve deti a potrebujú k štúdiu počítač.“ (Tereza) alebo „Navrhla by som zrušenie každoročných formálnych dokladovaní zdravotného stavu môjho dieťaťa, nakoľko autizmus sa vyliečiť nedá, avšak predkladať posudky o zdravotnom stave mojej dcéry musíme každý rok“. (Ludmila)

Záver

Výpovede našich informantiek potvrdzujú platnosť odporúčaní Cottini, Vivantiho (2018), dodržiavať štruktúrovaný denný a týždenný režim, aby sa uľahčila deťom s poruchou autistického spektra ich sociálna integrácia. Takisto sa potvrdilo, že informantky očakávali a očakávajú pomoc a podporu riešenia ich situácie nielen počas pandémie, ale aj v čase po pandémie. Jedným z predbežných výstupov prebiehajúceho výskumu je, že táto pomoc im ponúknutá nebola. Banks (2020) pritom upozornila na zvýšenú potrebu pomoci a podpory, ktorú môžu naši klienti pociťovať v súvislosti s nástupom pandémie COVID-19.

Napriek skutočnosti, že predložené zistenia sú len výsledkami pilotnej fázy výskumu, potvrdzujú, že pandemické opatrenia zasiali rodiny, ktoré vychovávajú dieťa s poruchou autistického spektra pomerne široko. Zároveň sme prostredníctvom získaných dát identifikovali oblasti, o ktoré náš ďalší výskum chceme rozšíriť, aby sme získali dostatok dát na porozumenie situácie týchto rodín a následne na plánovanie efektívnych možností intervencie.

Na základe rozhovorov s rodičmi detí s autizmom sa nám podarilo zistiť, že aktívne využívajú svojopomocné skupiny na internetovej platforme Facebook. Sociálne online skupiny hodnotia veľmi pozitívne. V skupinách sa združujú rodičia detí autistov, ktorí si odovzdávajú rady, informácie či skúsenosti, ktoré doposiaľ získali alebo nadobudli počas každodenného života. Fungovanie online priestoru má viac pozitív. Členom skupiny sa môže stať každý človek, čo ma založené užívateľské konto na sociálnej sieti Facebook. Skupina je prevádzkovaná samotnými používateľmi, ktorý do nej prispievajú denne svojimi príspevkami, otázkami či informáciami, ktoré zdieľajú verejne, zadarmo ostatným členom skupiny.

Literatúra

- AUTIZMUS, (2021). <https://www.facebook.com/groups/2093944040645664>
- BANKS, S. CAI, T., de JONGE, E., SHEARS, J., SHUM, M., SOBOČAN, A. M., STROM, K., TRUPELL, R., URIZ, J. M., WEINBERG, M. (2020). *Practising ethically during COVID-19: Social work challenges and responses*. *International Social Work*, 63(5):569-583. <https://doi.org/10.1177/0020872820949614>
- BEDNÁŘ, Vojtěch. (2011). *Marketing na sociálních sítích*. Brno: Computer Press, a.s. LOSEKOOT,
- BEYER, J., GAMMELTOFT, L. (2006). *Autismus a hra*. Praha: Portál. ISBN 80-7367-157-3.
- COTTINI, L., VIVANTIHO, G. (2018). *Autizmus. Čo a ako robiť s deťmi a mládežou v škole*. Bratislava: NOXI, ISBN 978-808-11145-26
- GILLBERG, CH., PEETERS, T. (1998). *Autismus - zdravotní a výchovné aspekty*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-201-7
- HENDL, J. (2015). *Přehled statistických metod zpracování dat: Analýza a metaanalýza dat*. Praha : Portál. ISBN 978-80-262-0981-2.
- KORONA, (2021). *Aktuálně opatření*. <https://korona.gov.sk/platne-hygienicke-opatrenia/>
- LEVICKÁ, J. (2017). *Poradenstvo a advokácia : dva spôsoby profesionálnej intervencie*. Trnava : Fakulta zdravotníctva a sociálnej práce Trnavskej univerzity v Trnave. ISBN 978-80-568-0038-6
- LEVICKÁ, J. a kol. (2004). *Sociálna práca s rodinou*. Trnava: MOSTY a TU, ISBN: 808-907-4936-2
- MERRY, T. (2004). *Naučte sa byť poradcom*. Bratislava: IKAR, ISBN: 80-551-0768-8

- MINISTERSTVO VNÚTRA SLOVENSKEJ REPUBLIKY, (2020). *Spoločná Zodpovednosť na Slovensku*.https://www.minv.sk/swift_data/source/verejna_sprava/vestnik_vlady_sr_rok_2021/vyhlasaka_205.pdf
- NÁRODNÝ PORTÁL ZDRAVIA. (2021). *Spektrum autistických chorôb*. https://www.npz.sk/sites/npz/Stranky/NpzArticles/2013_06/Spektrum_autistickych_poruch,_Aspergerov_syndrom.aspx?did=1&sdid=3&tuid=0&
- PRIATELIA AUTISTOV, (2021). <https://www.facebook.com/groups/187403834603424>
- ROGERS, C. (2000). *Klientom centrovaná terapia*. Modra: Persona, ISBN: 80-96798-03-0
- SCHRAMM, R. (2011). *Motivation and Reinforcement: Turning the Tables on Autism*. Pro-ABA. ISBN 978-1-4477-4836-6.
- STATISTA. (2020). „Distribution of Facebook users worldwide as of October 2020, by age and gender.“ Statista. <https://www.statista.com/statistics/376128/facebook-global-userage-distribution/>
- VYHNÁNKOVÁ, M. (2019). *Jak na sítě: Ovládněte čtyři principy úspěchu na sociálních sítích*. Brno: Jan Melvil Publishing
- ŽIAKOVÁ, K. a kol. (2009). *Ošetrovatelstvo - teória a vedecký výskum*. Martin : Osveta,2009. ISBN 978-80-8063-304-2.

Informácie o autoroch

Mgr. Erika Ochabová

Pôsobím ako interná doktorandka na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave, Katedra Sociálnych služieb a poradenstva, Fakulta Sociálnych vied od septembra 2020. Svoje štúdium na Univerzite sv. Cyrila a Metoda v Trnave začala v roku 2015. Úspešne som získala titul Bakalár a neskôr titul Magister. V súčasnosti študujem 2. ročník doktorandského štúdia so zameraním na odbor sociálna politika. Ako interná doktorandka sa vo svojej dizertačnej práci sa zaoberá skúmaním Identifikácie Etického kódexu v priamej praxi s klientom.